

JERZY BARTOSIK

RYNEK PRACY W KRAJACH EUROPEJSKIEJ WSPÓLNOTY GOSPODARCZEJ

I. UWAGI WSTĘPNE

W okresie po II wojnie światowej w wielu krajach Europy zachodniej nastąpił silny rozwój gospodarczy. W wyniku tego rozwoju dał się zauważyć w tych krajach bardzo dynamiczny wzrost zatrudnienia, spadek bezrobocia, a nieraz i gwałtowne wyczerpywanie się rezerw siły roboczej. Na niektórych rynkach pracy w ciągu ostatnich kilku lat taki stan rzeczy doprowadził do ostrego napięcia między popytem i podażą pracy.

Celem niniejszego opracowania jest zilustrowanie rozwoju zatrudnienia i likwidacji bezrobocia w krajach członkowskich Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej oraz omówienie aktualnej sytuacji na poszczególnych rynkach pracy w krajach do wspólnoty tej należących. W opracowaniu nie poruszono wszystkich czynników, które przyczyniły się do powstania skomplikowanej sytuacji w omawianej dziedzinie, ograniczono się jedynie do przedstawienia trudności demograficznych. Na tle sytuacji demograficznej zostały nakreślone ogólne perspektywy rozwojowe na poszczególnych rynkach pracy. Omówiono również wstępne kroki, jakie zamierza podjąć Rada EWG celem rozładowania panującej na rynkach tych napiętej sytuacji.

Jako podstawę analizy przyjęto okres ostatnich 10 lat z r. 1954 jako punktem wyjścia.

II. ZATRUDNIENIE W KRAJACH EWG

W połowie 1962 r. ludność krajów należących do EWG obliczano na około 173 mln osób¹. W tym około 73,6 mln osób, tj. 42,2% ogółu ludności, należało do grupy zawodowo aktywnych.

Ludność zawodowo aktywna krajów należących do EWG rozmieszczona była następująco:

1. Belgia	3 571 tys. osób
2. Francja	19 410 „ „
3. Holandia	4 324 „ „

¹ *Exposé sur l'évolution de la situation sociale dans la Communauté en 1962. Sixième rapport général sur l'activité de la Communauté* (cyt. PAP) lipiec 1963 r.

4. Luksemburg	145 tys. osób
5. NRF	25 820 „ „
6. Włochy	20 282 „ „

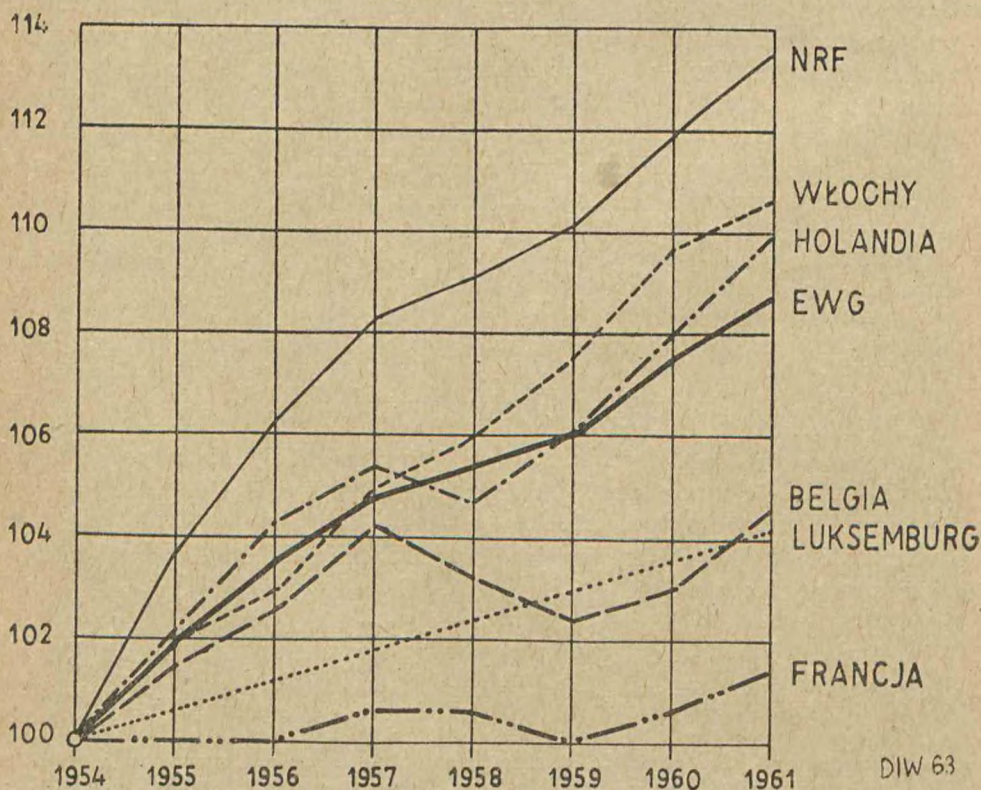
Największy rynek pracy wśród krajów EWG stanowi Niemiecka Republika Federalna, dysponująca 35,1% ogółu zawodowo aktywnych, a po niej Włochy i Francja. Łącznie te trzy kraje skupiają 89,1% osób zawodowo aktywnych w krajach EWG, podczas gdy kraje Beneluksu około 10%.

Określenie stanu i dynamiki zatrudnienia na podstawie dostępnych statystyk jest w zasadzie dosyć trudne, istnieją bowiem duże rozbieżności w sposobie ujmowania tych zagadnień w poszczególnych krajach należących do EWG. Jedyne porównywalne dane prowadzi na podstawie własnych badań od około 2 lat EWG.

Według danych EWG liczba zatrudnionych w należących do niej krajach wzrosła w l. 1954—1961 łącznie o 8,7% (rys. 1). Najwyższy wzrost zatrudnie-

WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA

1954=100

Rys. 1

nia² nastąpił w NRF (o 13,4⁰/o), na drugim miejscu znajdują się Włochy (o 10,6⁰/o), na trzecim Holandia (o 9,9⁰/o). Poniżej przeciętnej trendu zatrudnienia znajdowały się: Belgia (o 4,5⁰/o), Luksemburg (o 4,1⁰/o) oraz Francja (o zaledwie 1,4⁰/o). W Francji krzywa zatrudnienia w l. 1954—1959 miała charakter zastoju. W l. 1957—1959 na skutek osłabionej niekorzystnej koniunktury gospodarczej nastąpił spadek zatrudnienia we Francji, Holandii i Belgii. W okresie tym osłabła również dynamika zatrudnienia w NRF i Włoszech.

Pragnąc określić trend zatrudnienia w ostatnich 5-ciu latach przyjęto, jako drugi wariant analizy, za punkt wyjściowy r. 1958 (tabela I). Według tej analizy w l. 1958—1962 najwyższy wzrost zatrudnienia miał miejsce w Holandii (o 6,5⁰/o), w NRF (o 5,2⁰/o) i we Włoszech (o 4,7⁰/o), podczas gdy w Belgii i Francji wzrosło ono w tym okresie bardzo nieznacznie (nieco ponad 1⁰/o).

Jak wynika z obu przykładów w ciągu ostatnich 10 lat silnie wzrastało zatrudnienie w NRF, Włoszech i Holandii (ze zmianą kolejności dynamiki w ostatnim 5-leciu), dużo słabiej w Belgii i Luksemburgu, bardzo nieznacznie we Francji. Według wstępnie uzyskanych danych dynamika rozwojowa w zakresie zatrudnienia w poszczególnych krajach, jakkolwiek nieco osłabła, nie wykazuje w r. 1963 poważniejszych odchyień od poprzedniego roku. Wzrost zatrudnienia postępował szczególnie szybko w przemyśle i usługach, natomiast w rolnictwie notuje się stały spadek liczby zatrudnionych.

Tylko w 1962 r. ubyło z rolnictwa krajów EWG 400 tys. osób. Przeszło połowa tego ubytku przypada na Włochy, gdzie migracja ze wsi jest szcze-

TABELA I
Wskaźnik zatrudnienia w krajach EWG 1958=100

Rok	Belgia	Niemcy	Francja	Włochy	Luksemburg	Holandia	EWG
1954	96,9	91,7	99,4	94,3	97,7	95,5	94,9
1955	98,4	95,1	99,4	96,2	98,2	97,6	96,7
1956	99,4	97,4	99,4	97,2	98,8	99,6	98,2
1957	101,0	99,3	100,0	99,1	99,4	100,7	99,4
1958	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1959	99,2	100,9	99,4	101,4	100,6	101,3	100,6
1960	99,8	102,6	100,0	103,5	101,2	103,2	102,0
1961	101,3	103,9	100,8	104,3	101,7	105,0	103,1
1962	.	105,2	101,3	104,7	.	106,5	103,9

Źródło: „Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung” 2/1963, s. 199.

² Pod pojęciem zatrudnienia w ujęciu EWG należy rozumieć zarówno samodzielnych jak i zależnych pracowników najemnych. Odpowiada to w zasadzie bardziej pojęciu: *Erwerbstätige* = zawodowo czynni, tj. zawodowo aktywni (*Erwerbspersonen*) bez bezrobotnych, aniżeli *Beschäftigte*, jakkolwiek ten ostatni termin został zastosowany przez EWG dla określenia zawodowo czynnych.

gólnie silna. W r. 1962 zatrudnienie w przemyśle i usługach wzrosło w krajach EWG o 1 mln osób, szczególnie w przemyśle budowlanym, maszynowym, elektrotechnicznym, chemicznym, papierniczym i drukarskim. Przemysły wydobywcze wykazują spadek zatrudnienia. W NRF poza tym notowano spadek taki w przemyśle stoczniowym a częściowo także w przemyśle ciężkim³.

Pomimo silnego rozwoju przemysłowego kraje EWG w dalszym ciągu różnią się dość poważnie pod względem struktury zawodowej. I tak np. w 1962 r. we Włoszech spośród ogółu zatrudnionych 28,6% pracowało w rolnictwie, podczas gdy w Belgii — zaledwie 6,9%. Na powstawanie różnic w strukturze zawodowej wpływa głównie stan zatrudnienia w rolnictwie i usługach, podczas gdy w przemyśle nie ma w poszczególnych krajach aż tak dużych odchyłań (tabela II).

TABELA II
Zatrudnienie w EWG według sektorów gospodarki narodowej w 1962 r. w %

Kraj	Rolnictwo	Przemysł	Usługi	Ogółem
Belgia	6,9	45,7	47,4	100,0
Francja	22,6	38,0	39,4	100,0
Holandia	9,6	42,3	48,1	100,0
Luksemburg	14,9	.	.	100,0
NRF	13,5	49,0	37,5	100,0
Włochy	28,6	39,9	31,5	100,0
EWG Razem	19,5	43,1	37,4	100,0

Z punktu widzenia struktury zawodowej najbardziej rolniczymi krajami w EWG są Włochy i Francja zatrudniające w tym sektorze w dalszym ciągu około $\frac{1}{4}$ zawodowo aktywnych. Do najbardziej uprzemysłowionych należą NRF, Belgia i Holandia. Zarówno we Włoszech jak i we Francji tkwią duże rezerwy siły roboczej ukryte w rolnictwie, z których w miarę pogarszania się sytuacji na rynku pracy EWG będzie się niewątpliwie czerpało.

III. SPRAWA BEZROBOCIA⁴

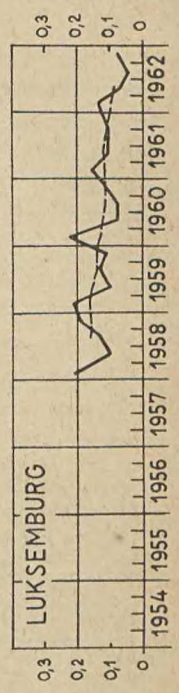
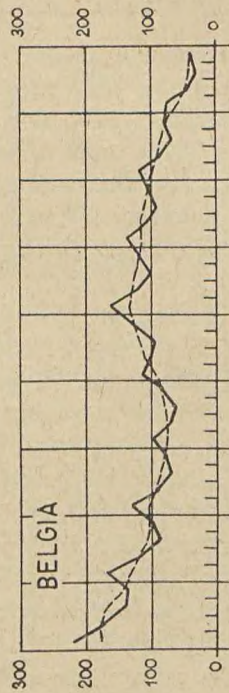
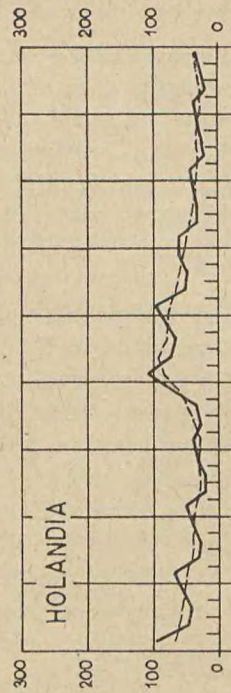
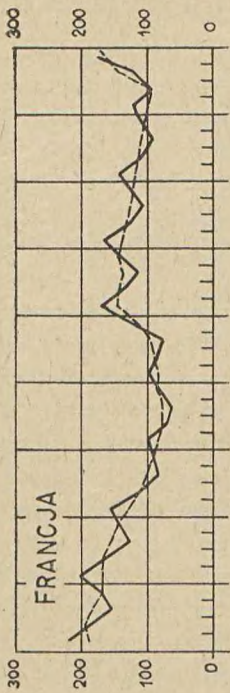
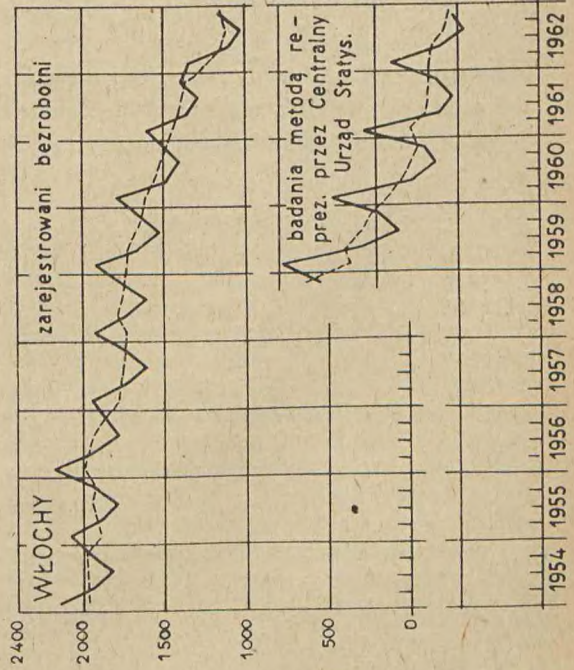
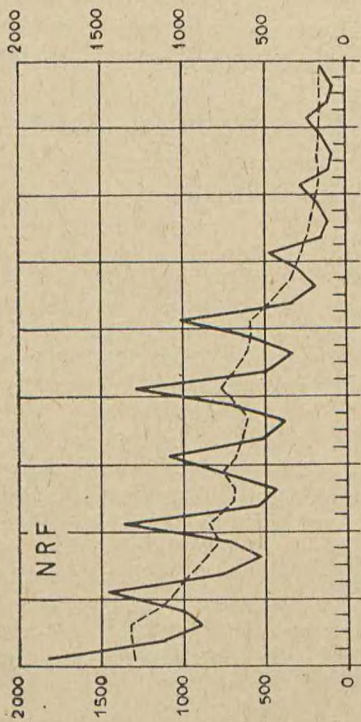
Bardzo dynamiczny wzrost zatrudnienia i ograniczone możliwości pozyskania dodatkowych źródeł siły roboczej sprzyjały likwidacji bezrobocia. Poza tym w wielu przypadkach dynamika wzrostu zatrudnienia była silniejsza od dynamiki wzrostu ludności ogółem (np. w NRF), co również przyspieszało likwidację bezrobocia.

³ *Exposé sur l'évolution...*, jw.

⁴ Statystyki bezrobotnych w krajach EWG nie są prowadzone w sposób jednolity. W większości krajów co prawda statystyki wykazują liczbę bezrobotnych na podstawie rejestrów Urzędów Pracy, jednak np. Belgia ujmuje tylko ubezpieczonych i całkowicie bezrobotnych (bez bezrobotnych częściowo) a Luksemburg

BEZROBOTNI

w 1000

Stan pełnego zatrudnienia⁵ osiągnięto w NRF w r. 1955, w Belgii, po raz pierwszy po wojnie, w 1955 r., po raz drugi w 1960 r. We Francji, Holandii, Luksemburgu przed r. 1954. Również we Włoszech, pomimo stosunkowo dużego bezrobocia, jakie tam panowało, stan pełnego zatrudnienia osiągnięto w 1960 r. (tabela III). Oczywiście stany o jakich tutaj mowa, ustalone przede wszystkim na podstawie rejestrów urzędów pracy, nie ujawniają ukrytego bezrobocia rolnego, które niewątpliwie istnieje w niektórych regionach Włoch i Francji.

W okresie minionego 10-lecia krzywe przedstawiające stan bezrobocia (rys. 2) na dwóch głównych rynkach pracy tj. w NRF i Włoszech mają wyraźną tendencję spadkową. W pozostałych krajach tj. we Francji, Holandii i Belgii, jakkolwiek krzywe te mają taką samą tendencję, to jednak w l. 1957—1959, w wyniku osłabienia koniunktury gospodarczej, bezrobocie okresowo nieco wzrastało. Po r. 1959 bezrobocie we wszystkich krajach EWG wykazuje znowu tendencję malejącą. Jedynie we Francji w 1962 r. notuje się jego wzrost, wynikający z reemigracji w tym okresie dużej liczby Francuzów z Algieru.

Obecnie bezrobocie w krajach EWG jest bardzo niewielkie, nie stanowi problemu ekonomicznego i może być rozpatrywane jedynie z punktu widzenia statystycznego. Ogółem w EWG było w 1962 r. około 1,2 mln bezrobotnych, z czego przeszło połowa przypadała na Włochy. Ich rozmieszczenie w tym kraju było bardzo nierównomierne. W dalszym ciągu najwięcej było ich w południowych Włoszech i częściowo w południowej Francji, podczas gdy północne regiony tych krajów, bardziej uprzemysłowione, wykazywały niedobór siły roboczej. W r. 1962 najwyższy współczynnik bezrobocia posiadała, obok Włoch, Belgia, w pozostałych krajach EWG był on bardzo niski i nie przekraczał 1%. W tym też roku prawie wszystkie kraje EWG, nie posiadając już własnych rezerw w postaci bezrobotnych, korzystały z importu siły roboczej. Jedynie jeszcze Włochy były siłą tej eksporterem.

tylko bezrobotnych otrzymujących zapomogi. W obu wypadkach dane te nie dają pełnego obrazu bezrobocia. Dla Włoch prowadzone są dwie różne statystyki bezrobotnych. Według statystyki Urzędów Pracy w r. 1960 było tam 1,5, w 1961 r. 1,4, a w r. 1962 około 1,2 mln bezrobotnych (rys. 2), podczas gdy według wykazów Centralnego Urzędu Statystycznego liczby bezrobotnych, obliczane na podstawie kwartalnych badań metodą reprezentacyjną są niższe. Średnie roczne według tych badań wynosiły: w 1960 r. — 846 tys., w 1961 r. — 724 tys., w 1962 r. — 619 tys. Ta duża różnica wynika stąd, że znaczna liczba osób dorywczo zatrudnionych (przeważnie kobiety) zarejestrowana wśród bezrobotnych w Urzędach Pracy, przy badaniach metodą reprezentacyjną, nie jest w ogóle brana pod uwagę.

⁵ Według zachodnich ekonomistów pełne zatrudnienie w danym kraju występuje wówczas, gdy liczba bezrobotnych nie przekracza 5% ogółu niesamodzielnych pracowników najemnych, bądź też wówczas, kiedy liczba wolnych oferowanych miejsc pracy w danym kraju przekracza liczbę bezrobotnych. Theda Balle, *Westdeutsche Arbeitsmarktprobleme*. „Vierteljahrshäfte zur Wirtschaftsforschung”, 1954.

Likwidacja bezrobocia prowadzi na ogół do wzrostu napięcia na rynku pracy, jak również do wysokiego popytu na siły kwalifikowane. Tego rodzaju

TABELA III
Bezrobotni w krajach EWG
Średnia roczna

Rok	Niemcy Zach. 1)	Francja 2)	Włochy 3)	Holandia	Belgia 4)	Luksemburg 5)
w tysiącach						
1954	1221	184	1699	60	167	—
1955	928	160	1491	41	116	—
1956	761	112	1867	30	91	—
1957	662	81	1662	41	78	0,116
1958	683	93	1340	81	110	0,154
1959	480	140	1128	63	125	0,137
1960	237	131	846	41	110	0,120
1961	161	112	724	31	88	0,118
1962	142	123	619	30	47	—
w % do pracujących						
1954	7,0	1,5	8,8	1,9	8,1	—
1955	5,1	1,3	7,6	1,3	5,7	—
1956	4,0	0,9	9,4	0,9	4,4	—
1957	3,4	0,7	8,2	1,2	3,7	0,1
1958	3,5	0,7	6,5	2,3	5,2	0,2
1959	2,4	1,1	5,5	1,8	6,0	0,1
1960	1,2	1,0	4,1	1,2	5,2	0,1
1961	0,8	0,9	3,4	0,9	4,1	0,1
1962	0,7	1,0	3,0	0,9	2,2	—

U w a g i:

1 od 1959 łącznie z Saarą

2 liczby % szacunkowo

3 1955 i 1957 (maj), 1956 (kwiecień), 1958 (październik), od 1959 średnia roczna

4 statystyka Ubezpieczalni Bezrobotnych: całkowicie bezrobotni

5 w/g danych Biura Statystycznego EWG

Źródło: „Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung”, 2/1963, s. 200.

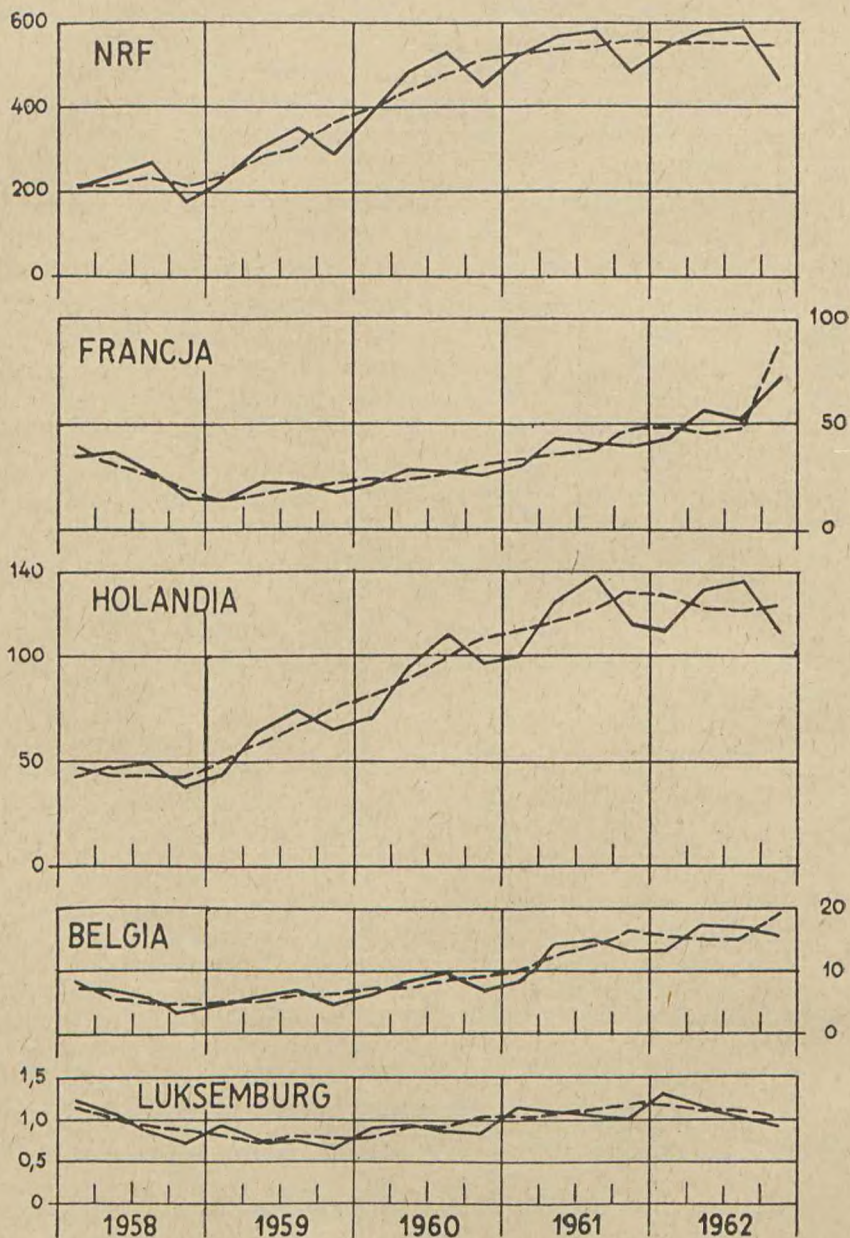
sytuacja powoduje wysoką płynność siły roboczej i przechwytywanie fachowców przez poszczególne zakłady pracy. Przykładem tego rodzaju napięcia i fluktuacji jest obecnie NRF.

IV. POPYT NA SIŁĘ ROBOCZĄ

Miernikiem popytu na siłę roboczą (rys. 3 tabela IV) jest liczba wolnych oferowanych posad, zarejestrowana w urzędach pracy. Z krajów EWG jedynie Włochy nie podają liczby wakujących u nich' posad. W NRF, Holandii i Luk-

POPYT NA SIŁĘ ROBOCZĄ

w 1000

— dane źródłowe
 - - - średnie ruchome

DIW 63

Rys. 3

semburgu zapotrzebowanie na siłę roboczą znacznie przekracza liczbę bezrobotnych. W krajach tych, pomimo nieznacznego odprężenia w zakresie niedoboru siły roboczej w r. 1962 w porównaniu z r. 1961, napięcie między popytem a podażą na rynku pracy jest w dalszym ciągu bardzo ostre.

We Francji, Belgii zgłoszona liczba wolnych posad jest nieznaczna i w porównaniu z liczbą bezrobotnych może dać fałszywy obraz sytuacji na rynku pracy w tych krajach. We Francji panował bowiem również ostatnio niedobór siły roboczej, który został nieco złagodzony imigracją Francuzów z Algieru i skróceniem okresu służby wojskowej. Poza tym zarówno we Francji jak i w Belgii tak niedobór siły roboczej, jak też jej nadmiar ma charakter regionalny albo branżowy, dysproporcje zaś w zakresie popytu i podaży, pomimo pewnych oznak zbliżających się trudności, nie mają jeszcze na razie większego znaczenia.

V. PERSPEKTYWY ROZWOJOWE RYNKÓW PRACY W EWG

Dalszy rozwój zatrudnienia w poszczególnych krajach członkowskich EWG będzie zależał od koniunktury gospodarczej i sytuacji na rynku pracy.

W NRF wzrost zatrudnienia może nastąpić głównie w wyniku dalszego importu siły roboczej⁶ tzn. werbunku cudzoziemców z Włoch, Hiszpanii, Grecji i Turcji jak również z innych krajów. Struktura bowiem wieku ludności NRF jest bardzo niekorzystna i w najbliższych latach Niemcy zachodnie nie będą w stanie zaspokoić swoich potrzeb na rynku pracy z własnego przyrostu naturalnego (rys. 4). Do grupy ludności produkcyjnie aktywnej (15—65 lat u mężczyzn, 15—60 lat u kobiet) wchodzi obecnie roczniki w NRF liczebnie słabe, urodzone w l. 1945—1950⁷. Sytuacja na zachodnio-niemieckim rynku pracy jest o tyle trudniejsza, że w kraju tym w zasadzie wyczerpano już wszystkie dodatkowe rezerwy siły roboczej z bezrobocia, rolnictwa, ludności zawodowo biernej, ludności w wieku ponadprodukcyjnym i pozyskanie w tym zakresie nowych źródeł wewnątrz kraju jest bardzo trudne.

W odróżnieniu od NRF, we Francji następuje uruchomienie własnych rezerw siły roboczej, stają się tu bowiem aktywne zawodowo roczniki liczniej obsadzone⁸ (rys. 4). Poza tym istnieje w kraju tym narazie dość liczna imigracja z Algieru, istnieją również realne możliwości pozyskania zawodowo czynnych w drodze skrócenia służby wojskowej. Niewątpliwie ujemny wpływ na francuski rynek pracy ma dążenie do przedłużenia nauki w szkole, wcześ-

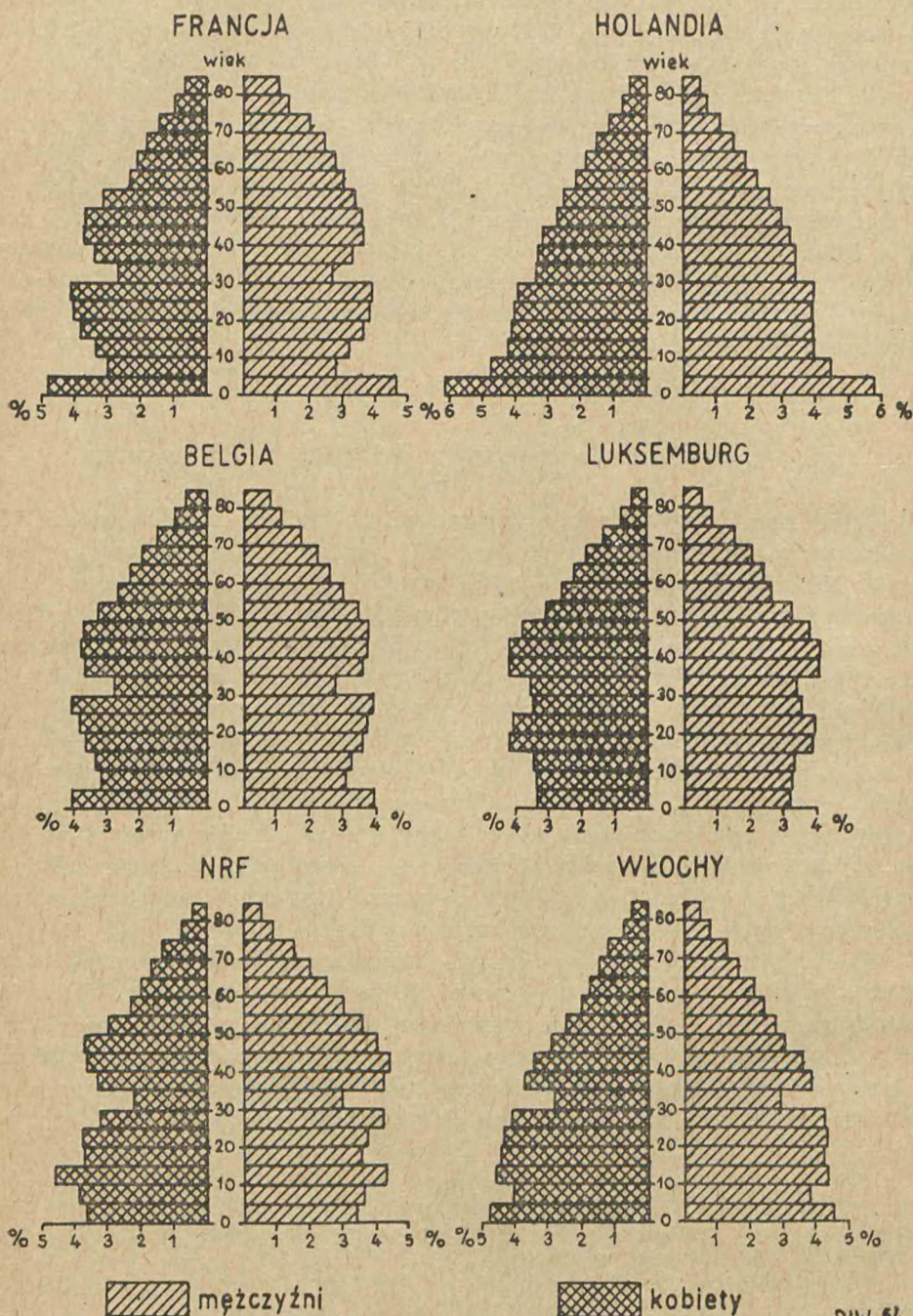
⁶ W 1963 r. w NRF było zatrudnionych około 850 tys. cudzoziemców.

⁷ Theda Bolle, *Bevölkerung und Arbeitskräftepotential in europäischen Ländern*. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, Sonderheft nr 27/1954, oraz „Wirtschaft und Statistik” nr 9/1963.

⁸ Theda Bolle, *Bevölkerung und Arbeitskräftepotential in europäischen Ländern*.

STRUKTURA WIEKU

w % ogótu ludności

DIW 54

Rys. 4

ne rentierstwo, skracanie czasu pracy. W wyniku jednak stosunkowo silnego dopływu siły roboczej nie należy w najbliższym czasie przewidywać ostrego napięcia na francuskim rynku pracy, tym bardziej że we Francji przewiduje się w najbliższych latach również znaczne przesunięcie się ludności zawodowo aktywnej z rolnictwa do innych gałęzi gospodarki. Szczególny kłopot francuskiej polityce zatrudnienia sprawiają przybysze z Algieru, którzy ze względów klimatycznych zatrzymują się na południu wywołując tam stan regionalnego bezrobocia, podczas gdy niedobór siły roboczej występuje przede wszystkim w silnie uprzemysłowionych północnych częściach kraju.

Włochy jako jedyne z państw należących do EWG nie mają problemu niedoboru siły roboczej. Posiadają one dostateczny przyrost naturalny⁹ (rys. 4), poza tym istnieją w tym kraju w dalszym ciągu rezerwy siły roboczej w postaci bezrobotnych (rys. 2). We Włoszech sytuacja bezrobotnych jest o tyle skomplikowana, że znaczna liczba poszukujących pracy to ludzie niewykwalifikowani, bez określonych zawodów, podczas gdy gospodarce potrzebni są fachowcy. Stąd Włochy mają nawet pewne trudności w zlikwidowaniu bezrobocia, zależne to jest bowiem od programu szkolenia fachowców, której to akcji będzie musiał podjąć się rząd włoski, chcąc rozwiązać powstały problem. We Włoszech istnieją również poważne rezerwy siły roboczej ukryte w rolnictwie, głównie na południu kraju. Podstawowym więc zagadnieniem włoskiego rynku pracy, podobnie jak we Francji, są duże różnice, jakie zachodzą na tym polu między północą i południem kraju oraz sprawa nie wystarczających zawodowych kwalifikacji wśród istniejącej rezerwy siły roboczej.

W Holandii wejdą obecnie w wiek produkcyjny liczniej tam obsadzone powojenne roczniki ludności¹⁰ (rys. 4). Jednak silna industrializacja kraju pozwala przypuszczać, że prawdopodobnie przyrost naturalny Holandii nie wystarczy i będzie ona zmuszona również w niedługim czasie sięgnąć do dość dużego importu siły roboczej.

Podobnie jak w Holandii również i w Belgii wejdą niebawem w wiek produkcyjny roczniki powojenne, odznaczające się większą liczebnością¹¹ (rys. 4). W odróżnieniu jednak od Holandii, Belgia ma bardzo niekorzystną strukturę wieku ludności i należy się liczyć z szybkim schodzeniem roczników z wieku produkcyjnego, tak że Belgia nie będzie miała większych rezerw siły roboczej. W Belgii zaznaczają się także duże różnice regionalne, tak że w niektórych okolicach kraju występują nadwyżki siły roboczej w innych znów niedobory.

W Luksemburgu istnieje duży niedobór kadry pracowniczej i w najbliższej przyszłości zatrudnienie będzie mogło tam wzrastać tylko w drodze importu siły roboczej.

⁹ Jw.

¹⁰ Jw.

¹¹ Jw.

TABELA IV
Podaż i popyt w zakresie siły roboczej w krajach EWG

Miesiąc	Niemcy Zach.		Francja		Włochy		Holandia		Belgia		Luksemburg	
	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962
Styczeń	390	268	149	122	1718	1396	54	42	133	91	0,226	0,177
Luty	292	257	148	119	1604	1361	42	37	122	88	0,120	0,131
Marzec	163	190	130	111	1507	1317	31	30	104	80	0,109	0,095
Kwiecień	131	122	117	100	1412	1180	26	25	93	73	0,125	0,057
Maj	111	98	104	90	1347	1102	22	22	84	67	0,101	0,083
Czerwiec	99	88	83	83	1283	1037	22	21	77	63	0,094	0,049
Lipiec	93	85	88	87	1283	1032	27	27	75	63	0,088	0,037
Sierpień	98	83	89	127 ²	1260	1012	26	27	73	61	0,097	0,035
Wrzesień	95	83	93	148 ²	1296	1037	26	27	72	63	0,120	0,060
Październik	99	93	102	163 ²	1319	1074	27	28	72	62	0,108	0,047
Listopad	113	121	108	176 ²	1368	1138	30	33	79	68	0,093	0,060
Grudzień	223	219	112	180 ²	1484	1260	45	47	89	74	0,134	0,102
Bezrobotni w tysiącach ¹												
Styczeń	452	505	24	38	—	—	—	—	6	12	1,028	1,182
Luty	548	554	29	43	—	—	—	—	8	13	1,013	1,428
Marzec	578	581	35	49	—	—	—	—	12	16	1,315	1,266
Kwiecień	568	568	39	50	—	—	—	—	14	18	1,120	1,263
Maj	557	585	41	56	—	—	—	—	14	18	1,157	1,152
Czerwiec	569	598	45	63	—	—	—	—	16	16	0,967	1,067
Lipiec	574	602	38	54	—	—	—	—	14	15	1,092	1,015
Sierpień	588	599	38	48	—	—	—	—	16	16	1,064	1,064
Wrzesień	573	580	44	56	—	—	—	—	15	20	1,106	1,061
Październik	542	537	41	79	—	—	—	—	15	22	0,995	0,964
Listopad	488	469	42	74	—	—	—	—	13	13	0,995	0,929
Grudzień	417	406	37	65	—	—	—	—	11	12	1,071	0,878
Wolne miejsca pracy w tysiącach												
Styczeń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Luty	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Marzec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kwiecień	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Maj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Czerwiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lipiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sierpień	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wrzesień	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Październik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Listopad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grudzień	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ zarejestrowani bezrobotni

² łącznie z imigrantami z Algierii

Zródło w/g „Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung” 2/1963, s. 204.

VI. MOBILIZACJA I LIBERALIZACJA RYNKU PRACY W EWG

W związku z niedoborem siły roboczej w większości krajów EWG Rada tej organizacji stawia sobie jako jeden z głównych celów rozładowanie napięcia na rynkach pracy państw członkowskich, likwidację niedoborów i planowe wykorzystanie nadwyżek istniejących w tym zakresie w poszczególnych krajach oraz ewentualne, po wykorzystaniu własnych rezerw, uruchomienie zewnętrznych źródeł siły roboczej. Z zagadnieniem regulacji rynku pracy związane są ściśle dwie sprawy:

- 1) uruchomienie rezerw i werbunek własnej siły roboczej (*Mobilität der Arbeitnehmer*),
- 2) prawo swobodnego¹² przenoszenia się i wyboru pracy (*Freizügigkeit der Arbeitnehmer*).

Typowym przykładem dążenia do uruchomienia rezerw w bardzo zróżnicowanej postaci i werbunku siły roboczej — jest NRF. Na skutek ostrego napięcia na rynku pracy siłę roboczą starano się tam kolejno pozyskać najpierw z bliskiego zaplecza zakładu pracy (miasta, osiedla, przedmieścia), następnie z pobliskich miast i wsi (jako pracowników dojeżdżających)¹³. Kiedy te, znajdujące się w pobliżu zakładów pracy, źródła siły roboczej zostały wyczerpane, prowadzono werbunek w sąsiednich krajach EWG, wreszcie — w przygranicznych miejscowościach państw sąsiednich. Rosnące napięcie na rynku pracy zmusiło NRF do importu siły roboczej z państw europejskich i pozaeuropejskich. W NRF taka sytuacja stworzyła skomplikowaną pod względem ekonomicznym, narodowościowym i społecznym mozaikę osób zatrudnionych w poszczególnych zakładach pracy.

Rada EWG zamierza doprowadzić do stanu jeszcze pełniejszego wykorzystania własnych rezerw siły roboczej i do okresowego zamknięcia swego wewnętrznego rynku pracy. Napotyka to jednak na silne opory ze strony poszczególnych krajów członkowskich, które na własną rękę prowadzą werbunek cudzoziemców spoza EWG (np. NRF). Rada EWG w ramach mobilizacji środków produkcji i siły roboczej zamierza prowadzić działalność inwestycyjną i rozbudowę przemysłu w regionach, posiadających nadmiar siły roboczej, dla zapobieżenia silnym ruchom migracyjnym, jakie zaznaczają się obecnie między krajami EWG oraz w obrębie każdego z nich.

Drugim zagadnieniem związanym z ruchem siły roboczej jest kwestia swobodnego przenoszenia się i podejmowania pracy w ramach EWG. Sprawa ta natrafia w poszczególnych krajach* na poważne trudności natury politycznej, socjalnej, prawnej, zwyczajowej itp.

¹² J. Schiefer, *Europäischer Arbeitsmarkt. Freizügigkeit und Mobilität der Arbeitnehmer*, Eurobücher 1961.

¹³ Na określenie uruchomienia rezerw siły roboczej używa się następujących określeń: Arbeitsplatzmobilität, Pendelmobilität, Mobilität zwischen Stadt und Land, Mobilität innerhalb des Bundesgebietes, Zwischenstaatliche Pendelmobilität, Zwischenstaatliche Mobilität, Interkontinentale Mobilität.

Rada EWG w rozporządzeniu nr 15 z 16 VIII 1961 r. podjęła pierwsze kroki w sprawie ustalenia prawa swobodnego przenoszenia się pracobiorcy w ramach EWG (*Verordnung Nr 15 des Rates über die ersten Massnahmen zur Herstellung der Freizügigkeit der Arbeitnehmer innerhalb der Gemeinschaft*)¹⁴. Rozporządzenie to było następnie przedmiotem dalszych obrad specjalnej komisji EWG, która rozpracowywała to zagadnienie w jesieni 1962 r. Ustalono wówczas, że na skutek postępujących trudności na rynku pracy należy zliberalizować zarządzenia obowiązujące pracobiorców z państw członkowskich EWG, m. in. postanowiono wówczas, że tacy pracobiorcy powinni otrzymać zezwolenie na pracę poza swoim krajem o ile tam na wolną posadę w ciągu trzech tygodni nie zgłosi się żaden z miejscowych pracowników. Reguła ta z zasady ma wykluczać te zawody bądź obszary, gdzie występuje nadmiar siły roboczej. Uchwalono również dalsze ułatwienia dla obcokrajowców, umożliwiające im, po okresie obowiązkowego zatrudnienia w ramach udzielonego zezwolenia pracy, zmienianie w danym kraju zakładu pracy, przenoszenie się do innej miejscowości, bądź też przechodzenie do innego zawodu. W tym zakresie w większości państw obowiązywały od lat znaczne ograniczenia dla cudzoziemców. Komisja EWG zamierza również na skutek licznych interwencji i protestów cudzoziemców przyznać im bierne i czynne prawa wyborcze do organizacji samorządowych i związkowych w poszczególnych zakładach pracy. Przyznanie tych praw ma być jednak uwarunkowane co najmniej trzyletnim pobytem w danym kraju i spełnieniem szeregu dodatkowych wymogów¹⁵. Złagodzenie dotychczasowych przepisów i zarządzenia liberalizacyjne w stosunku do cudzoziemców zatrudnionych w krajach EWG miały według pierwotnych koncepcji wejść w życie jeszcze w 1963 r.

Przyznanie pewnych ulg cudzoziemcom z krajów EWG w ramach wspólnoty stworzy niewątpliwie dodatkowe trudności wewnątrz niej. Trzeba bowiem zwrócić uwagę, że np. na największym rynku pracy z pośród krajów EWG tj. w NRF przeszło połowa zatrudnionych cudzoziemców pochodzi spoza Wspólnoty. Z tego też względu wszelkie tego rodzaju posunięcia liberalizacyjne w stosunku do obywateli krajów EWG spowodują dyskryminację dużej, przeszło pół milionowej grupy cudzoziemców z innych krajów europejskich i pozaeuropejskich.

VII. WNIOSKI KOŃCOWE

Demograficzne prognozy dla Francji, Włoch i Holandii na najbliższe lata pozwalają przypuszczać, że w krajach tych nastąpi wzrost własnej siły roboczej. Włochy będą dysponowały jeszcze jakiś czas znacznymi rezerwami siły roboczej. Francja będzie nawet zmuszona zatroszczyć się o większą liczbę

¹⁴ Pełny tekst zamieszczono w „Amtliche Nachrichten” 1961 r.

miejsce pracy celem utrzymania równowagi na swoim rynku pracy. W Holandii naturalne zmiany demograficzne powinny przyczynić się na razie do zachowania równowagi na rynku pracy pomiędzy popytem a podażą.

Najkrytyczniej z krajów EWG przedstawia się sytuacja w NRF, która może liczyć w najbliższych latach na pokrycie popytu na swoim rynku pracy jedynie w drodze imigracji cudzoziemców, ponieważ wewnętrzny potencjał będzie w tej dziedzinie rozwijał się tu raczej niekorzystnie. Stąd też już obecnie NRF zawarła odpowiednie porozumienia z Włochami, Hiszpanią, Grecją i Turcją w sprawie werbunku w tych krajach siły roboczej i rytmicznego jej importu dla potrzeb gospodarki zachodnioniemieckiej.

Szczególne rola w tym zakresie przypada Włochom, którzy jeszcze przez kilka lat, przy zachowaniu obecnej koniunktury gospodarczej, będą stanowili rezerwar siły roboczej dla pozostałych krajów EWG. Zależy to jednak także od tego, w jakiej mierze Włosi zrealizują programy szkolenia swoich rezerw, popyt bowiem istnieje na rynkach Europy zachodniej przede wszystkim na siły kwalifikowane.

Ogólnie rzecz ujmując kwestia siły roboczej w szeregu krajów Europy zachodniej, a przede wszystkim w EWG, może stać się w niedługim czasie „wąskim gardłem” trudnym do przebrnięcia na drodze dalszego ich rozwoju gospodarczego.

¹⁵ Theda Bolle, *Zur Entwicklung der Arbeitsmarktlage in der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*. „Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung”, 2/1963.